

OTOMAR DVOŘÁK

JOSEF PEPSON SNĚTIVÝ

ČAS

Edice Český ČAS

KAREL HYNEK MÁCHA

— *Úsvit spatřený* —

OTOMAR DVOŘÁK

JOSEF PEPSON SNĚTIVÝ

KAREL HYNEK
MÁCHA

— *Úsvit spatřený* —

(1810–1832)

Edice Český ČAS

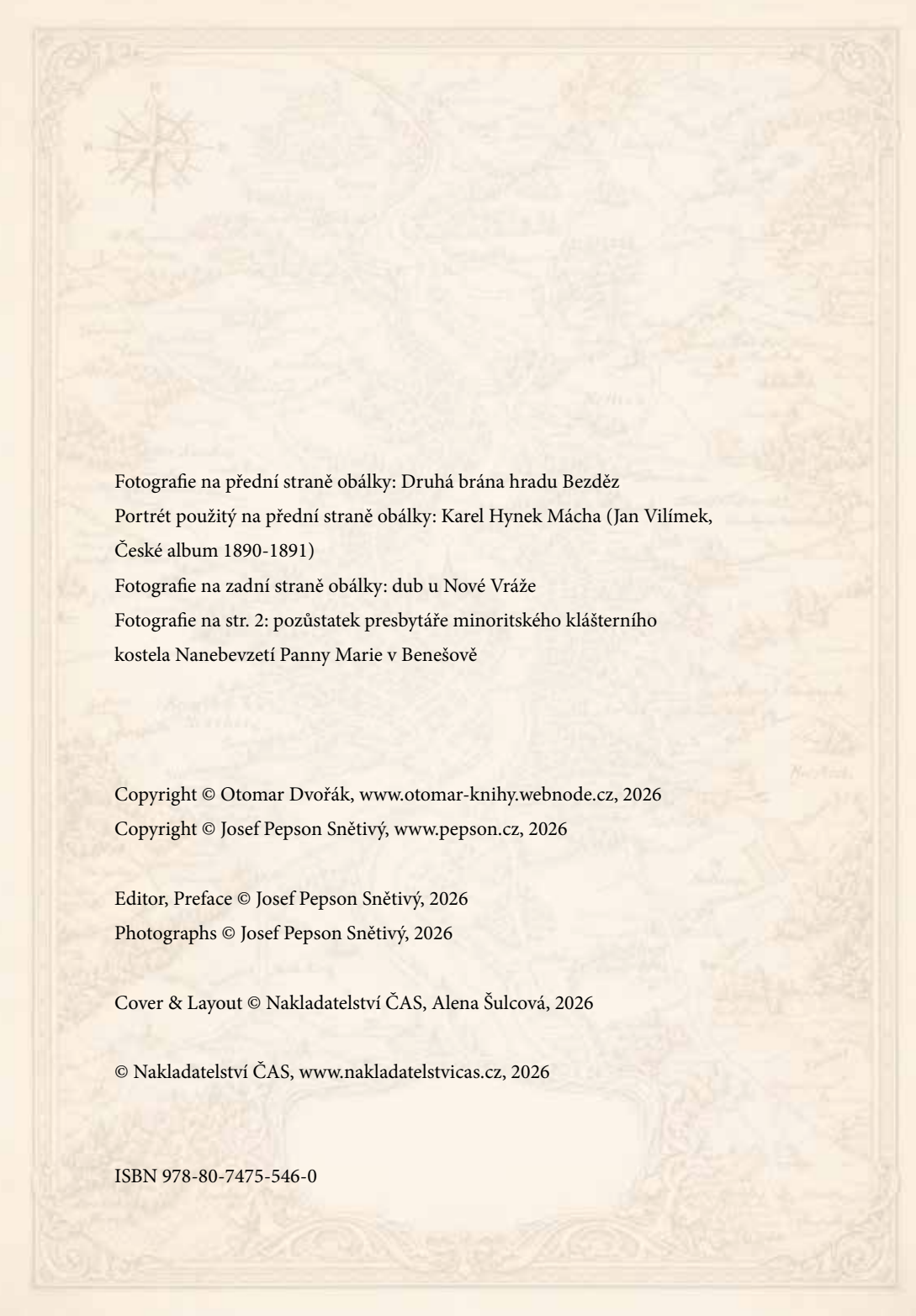
OTOMAR DVOŘÁK

JOSEF PEPSON SNĚTIVÝ

KAREL HYNEK
MÁCHA

— *Úsvit spatřený* —

(1810-1832)

Fotografie na přední straně obálky: Druhá brána hradu Bezděz

Portrét použitý na přední straně obálky: Karel Hynek Mácha (Jan Vilímek, České album 1890-1891)

Fotografie na zadní straně obálky: dub u Nové Vráže

Fotografie na str. 2: pozůstatek presbytáře minoritského klášterního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Benešově

Copyright © Otomar Dvořák, www.otomar-knihy.webnode.cz, 2026

Copyright © Josef Pepson Snětivý, www.pepson.cz, 2026

Editor, Preface © Josef Pepson Snětivý, 2026

Photographs © Josef Pepson Snětivý, 2026

Cover & Layout © Nakladatelství ČAS, Alena Šulcová, 2026

© Nakladatelství ČAS, www.nakladatelstvicas.cz, 2026

ISBN 978-80-7475-546-0

Milí přátelé,

Karel Hynek Mácha je osobností, která už téměř dvě století nenechává nás, Čechy, klidnými. A tím nemyslím nešťastné žáčky, kteří se musí učit celé partie *Máje* nazpaměť!

Odpusťte humorné zlehčení na samotný úvod. Ovšem *Máj* je něco, co tu bude – stejně jako Erbenova *Kytice* – navěky. Už více než sto let hlídá citlivý a jemný básník, jak ho zpodobnil Josef Václav Myslbek, milence na Petříně.

Jenže: Je tohle opravdový Mácha? Lépe řečeno, stojí před námi pravdivé zobrazení? Nebo alespoň částečná pravda?

Částečná ano. V Ignácovi, později přezvaném Hynkem, určitě zaznívala i libozvučná struna, něco na způsob varyta z legendárních *Rukopisů*. Takové názvuky slyšíme také v *Máji*.

Na Erbena jsme se v románu *Vřeteno osudu* podívali v tandemu autor Otomar a nakladatel Pepson (foto Renata Langová)...

...zatímco Máchu jsme uchopili jako spoluautoři; zde na Žebráku, který též navštívil (foto Matyáš Bernard Snětivý)

Ovšem přečtěte si báseň celou – a sami řekněte, zda je v ní více temných, nebo světlých nálad a tónů.

Stejně tomu bylo s reálným Karlem Hynkem Máchou, než se z něj – po bohužel tak brzké smrti – stala, jak my dva říkáme třeba i v Erbenově případě, „mramorová busta“. Ti, kteří mají básníka zafixovaného jako věčného jinocha s blaženým úsměvem, asi neradi uslyší o jeho prudkém střídání nálad nebo o tom, že byl, tylovsky řečeno, „trapič a sebetrapič“. A to není všechno, v Hynkovi nacházíme také zcela pragmatickou notu: výborný student na všech stupních včetně Pražské univerzity, cílevědomý právník, který by jistě udělal velkou kariéru,

V této knize nás zajímají především Máchova mladší léta (domnělá podobizna dle olejomalby Františka Šíra v muzeu v Novém Městě na Moravě)

Úsvit viděl Mácha...

a v neposlední řadě překvapivě chladný počtář a pragmatický obchodník.

Přičtete si k tomu všemu širokou paletu talentů – nadaný básník, prozaik a dramatik (ačkoli kromě básní tak můžeme usuzovat jen ze zlomků a náčrtů), přinejmenším řemeslně zdatný malíř (nepochybuji o tom, že by se v pozdějším věku

...mimo jiné ze Sněžky (obě fotografie Matyáš Bernard Snětivý)

stal vyzrálým jako Hugo či Goethe), suverénní řečník a herec, neúnavný cestovatel a člověk, kterého bychom dnes nazvali sportovcem, nakonec i hudební Múzou políbený mladík –, a stojí před Vámi *Někdo* s velkým N. Když k tomu přidáme fakt, že *Máj* v našich literárních poměrech předběhl dobu (ba v jistém ohledu nebyl „dohnán“ dodnes), Máchův stupňující se

neklid v posledních letech života, a nakonec jeho smrt, kterou nemůžeme nazvat jinak než tragickou a zbytečnou, pak nám tato osobnost opravdu nemůže být ani po dvou stoletích lhostejná.

Platí to i pro nás dva; právě proto v rukou držíte tuto knihu, čehož si velmi vážíme. Jak je naším zvykem, nechtěli jsme se pouštět do úmorných rozborů každé řádky v Máchově literární pozůstalosti, to přenecháme jiným. Stejně tak jsme nehodlali stvořit klasický máchovský cestopis, i takové publikace už vyšly. Podívali jsme se na Hynka jako na nevšedního člověka: nikoli jako na idol či na druhém pólu jako na rozervaného „rebela bez příčiny“, ale celistvě a s vědomím soukromých i společenských souvislostí.

S takovýmto portrétem přirozeně souvisí také prostorové ukotvení. Obdivujeme a milujeme krásu a rozmanitost české krajiny – a v tom jsme zajedno s hlavním hrdinou této knihy. Sledujeme ho tedy v Praze a v dalších městech, ale především na cestách. Mácha, aniž si toho byl vědom, se stal průkopníkem českého turismu a jedním z těch, kteří obrazem i zápisky začali mapovat naši nádhernou zemi. I v tomto ohledu je škoda, o co jsme jeho předčasným skonem přišli. Mohl být skvělým cestopisem a etnografem, jak si ostatně sám předsevzal.

Práci jsme si rozdělili obvyklým způsobem, který je – jak jsme si ke své radosti ověřili – příznivě přijímán čtenářskou obcí. Otomar popisuje Máchův život doslova od kolébky, dává mu dobový rámec, cituje z příslušných pasáží Máchovy tvorby, pozastavuje se u nejzajímavějších momentů... Píše tak barvitou kroniku jednoho mladého života. Pepson se v kapitolách, jejichž nadpis vždy začíná slovy *Mácha spatřený...*, projevuje v jedné ze svých milovaných rolí: po Hynkově vzoru se pře-

vtěluje v dychtivého, okouzleného poutníka. Ten pak na papír přenáší dojmy z cest a líčí Vám, milí spolupoutníci, co uvidíte na místech, která básník navštívil, a jak to tam vypadá dnes.

Jsme si vědomi faktu, že leckomu nemusí naše vyprávění konvenovat. Jistě se najdou tací, kteří by rádi Máchu viděli jako neposkrvněnou a nedotknutelnou, takřka nadpozemskou postavu. Věříme však, že naši čtenáři uvítají neotřelý a čtivý pohled. A snad nemusíme dodávat, že máme Máchu rádi a že ho obdivujeme. Jinak bychom přece nevěnovali tolik času a energie, abychom kráčeli v jeho stopách!

Vzhledem k tomu, kam za pouhých dvacet šest let všude vedly, jsme se po zralé úvaze rozhodli věnovat tento svazek pouze letům 1810-1832 (s občasnými odskoky za tento horizont, pokud si to text vyžadoval). Doufáme, že Vás tato kniha osloví – a že díky tomu uzavřeme v blízké budoucnosti Máchovu pozemskou pouť pokračováním, které bude zaměřeno na léta 1833 až 1836.

Děkujeme Vám – a nyní už vykročme za jedním neobyčejným životem!

Vaši poutníci časem a krajinou

Otomar Dvořák a Josef Pepson Snětivý

1.

HRY ZTRACENÉHO DĚTSTVÍ

V těchto místech se Ignác narodil...

Zárodky tajemných máchovských krajin se otvírají na místech, kde bychom je patrně nehledali. Pražský vrch Petřín, zasvěcený milencům, se stal svými rozkvetlými svahy a Myslbekovou sochou unylého mladíka, čichajícího ke snítce šeríku, symbolem Máje... Ovšem symbolem zcela falešným, kýčovitým pozlátkem. Podle mě je petřínský Mácha nejhorší sochou Mistra Myslbeka. Řekl bych, že si sochař z básně *Máj* přečetl jen pár úvodních veršů. Tak jako mnozí jiní, které pak překvapuje, že se nejedná o nějakou láskyplnou idylku, ale že je to

krutý příběh o zločinu, vraždě, popravě a bezútěšné nicotě věčnosti...

A přesto právě tady, na úpatí mýtického vrchu Petřína, té kdysi skalnaté hory plné starých lomů a vodních pramenů, se v mlhavém, dušičkovém čase 16. listopadu 1810 narodil skutečný Ignác Mácha. Bylo to na Újezdě poblíž tehdejší Kartouzské brány, kudy se vyjíždělo z Malé Strany k osadě Smíchovu. Jeho rodný dům U Bílého orla (s domovním znamením dvouhlavého bílého orla mezi okny prvního patra) měl v přízemí krámk se smíšeným zbožím a hospodu. Máchovi prý bydleli v mansardě, v půdní nástavbě vystupující ze střechy průčelním oknem. Na dobovém obrázku vidíme, že tyto mansardy bývaly dvě. Dům už neexistuje, byl zbořen při rozšiřování ulice a nahrazen novostavbou. Ani sám Mácha si na něj patrně příliš nepamatoval; žil zde do svých šesti let.

...jak o tom svědčí pamětní deska

V kostele Panny Marie Vítězné byl pokřtěn...

Otec Antonín Mácha, vyučený mlynář, pocházel z jihu Čech, ze Sedlčanska. Dlouhá léta sloužil jako voják v napoleonských válkách, po návratu z vojny se usadil v Praze a pracoval jako stárek ve smíchovském mlýně U Suchých. Pa-

mětníci ho popisovali jako málomluvného, hloubavého a dobromyslného člověka, jenž rád čítal knihy, zejména staré kroniky. Teprve v jednačtyřiceti letech se oženil s o dvanáct let mladší

Marií Annou Kirchnerovou. Ta pocházela z pražského měšťanského rodu (po matce dokonce ze zchudlé zemanské rodiny Werlů). Jejich spolužití však nezačalo šťastně: první dítě, dceřka Anna Marie, jim brzy zemřela.

...a do chrámu svatého Mikuláše chodil poslouchat dědečka varhaníka

Máchův pomník na Petříně od J. V. Myslbeka

Útěchu jim přineslo narození syna, kterého pojmenovali Ignác (po kmotrovi Ignáci Mayerovi, lakýrníkovi, příteli Antonína Máchy a snad sousedovi z ulice). Po domácku prý chlapci říkali *Nácičku*, což nám dnes připadá dost komické, ale tehdy to bylo běžné. První dětské roky zvědavého chlapce mohly být docela šťastné. Zvlášť když mu po dvou letech přibyl kamarád ke hrám, bratříček Michal.

Zvonice u svatého Petra, která se Máchovi málem stala osudnou

Zákoutí mezi Kartouzskou bránou a karmelitánským kostelem Panny Marie Vítězné, v němž byl Ignác pokřtěn a kde se usmívalo na chudé děti Jezulátko v přepychových šatičkách, bývalo arénou pro první dětské hry. V neděli brávala matka oba chlapce na Malostranské náměstí, do kostela sv. Mikuláše, kde při mších hrával její otec, dědeček obou chlapců Josef Kirchner. Byl to jeden z nejproslulejších pražských varhaníků. Velebné tóny varhanních píšťal duněly chrámovou lodí,

◀ Právě tady malý Ignác zjistil, jak nebezpečné je hrát si na zvoníka

▼ Sousedství Anežského kláštera i klášter sám tehdy představovaly zónu nezadržitelného chátrání; dnes je tomu naštěstí jinak

a jako by jejich zvuk rozkmital paprsky světla, padající dovnitř okny v kopuli. Pohyb stínů dodával zdání živosti přísným bělostným sochám světců. Ve vnímavé chlapecké duši zanechaly tyto zážitky hluboký dojem. Zdálo se,

Kostel svatého Salvátora v areálu Anežského kláštera

Ignác zdědil po dědečkovi hudební nadání: hezky zpíval a jako dospívající student se sám naučil hře na kytaru.

Šťastná léta však brzy skončila. Rakousko se po napoleonských válkách dostalo do finančních potíží, nastal hospodářský krach a těžká krize, řešená v roce 1811 měnovou reformou.

Dub Na Řásnovce tam tehdy ještě nerostl, jinak by na něj Ignác jistě lezl

Máchova rodina přišla během několika let o veškeré úspory, a musela si hledat levnější podnájem. Stěhují se proto na opačný břeh Vltavy, do Mlýnské uličky v chudé Svatopeτρské čtvrti. Otec zřejmě pracoval ve zdejším mlýně. Bídné prostředí s křivolakými uličkami, pokrytými blátem či dlážděnými kočičími hlavami, plné temných zákoutí, plotů, slepých říčních ramen a bahnitých tůní, to bylo to pravé rejdiště pro tlupy místních kluků! Ti se vydávali i na říční břehy, kde lovili drobné

rybky, koupali se a pouštěli lodičky z kůry. Občas se zatoulali do ještě ubožejších uliček Na Františku a do okolí zchátralého Anežského klášteřa, v jehož troskách bydlela chudina. Tam ovšem narazili na místní party, což končivalo rvačkami. V čele těch dobrodružných výprav brzy vynikal malý Ignác; měl bláznivé nápady a osnoval všelijaká darebáctví. Postřehy ze zdejšího života později zachytil ve své povídce *Marinka*:

Baby vynášely ve velikých nůších hliněné nádoby z právě připlulé lodě od řeky nahoru; a chlapci, nedbajíce na vysoké bláto, hráli obvyklým způsobem v míč, s velikým hřmotem a křikem se smějíce, kdykoliv některý z nich na kluzké půdě v blátě se povalil...

A jinde píše:

Hluboká, široká strouha táhla se uličkou před domkem a jednotlivé prkno sloužilo, jako zdvihací most pevného hradu, za přechod v nízká dvířka jeho. Přespříč uličky od toho domku k jinému, jemu podobnému na protější straně, byl provaz natažen a parné slunce hrálo po rozvěšeném na něm prádle, které však již velmi sešlé bylo. Několik uličníků spouštělo jednoho z druhů svých, na provaze jako závaží se houpajícího, v hlubokou strouhu pro míč, který jim do ní zapadl. Vtom z domku toho vystoupila polonahá ženština, i spatřivši, jak hlučný sbor nadějí její v hlubokou strouhu spouští, hnala se po ouzské lávce, nehorázným hrozíc koštětem. Uličníci, blízké bití uhlídavše, na outěk se dali, nešťastné závaží v strouhu pustivše, které ihned až po krk do strouhy se pohroužilo. Rozlícená matka nadějí svou, pro lepší zdar právě pohnojenou, jako psíka na provaze vysmejkla a za hromosvod električnosti své ho považujíc, co Jupiter, blesky

Na rohu ulic Na Příkopě a Panská patří do máchovského místopisu původně piaristický kostel sv. Kříže...

svými do něho mlátila, až z něj kolem stříkající bláto vyvěšené prádlo její nečistě vybělilo. Posléze se nebohému hromosvodu přece zdařilo utrhnouti se, který ihned dosáhnuté svobody ne zle užívaje do řeky dospíchal.

Některá darebáctví však nekončila tak humorně. Malý Ignác často šplhal s kluky na Petruskou věž, když tam zvoník rozhoupával zvony. Fascinovalo ho dunění kovových srdcí, pod jejichž úderý se chvěla celá věž. Chtěl také sám zvonit – a docela mu to šlo. Bylo by to v pořádku, kdyby náhle nedostal jeden ze svých bláznivých nápadů: vyšvihl se na provaz a chtěl se houpat pod zvonem v rytmu jeho úderů. Netušil, jak mocná je setrvačná síla rozhoupané hmoty, prudce jím to smýklo, neudržel se a zřítel se šachtou věže dolů. Závrať osudného pádu se mu vryla hluboko do duše. Tehdy se opravdu dotkl smrti. Naštěstí se bezděčně zachytil za dřevěné zábradlí o patro níž.

Odnesl to roztrženou tváří. Spousta krve všechny vyděsila, ale vypadalo to hůř, než jaké to skutečně bylo. Ranhojič ránu sešil, a ta se brzy zhojila. Zůstala mu po ní jen celoživotní památka v podobě jizvy, sahající od čelisti až pod pravé oko, a také k jedné straně ohnutý nos.

V sedmi letech začal Ignác chodit do triviální farní školy u kostela svatého Petra. Učil se dobře a bez námahy, měl dobrou paměť, a tak většinu času věnoval opět rozličným darebáctvím. Kluci v přestávkách mezi výukou dováděli na starém hřbitově před kostelem. Jeden ze spolužáků později vzpomínal:

Na stupních ke kostelu vždy stará shrbená baba žebračka seděla a naši ječící tlupy si pramálo všímala. Zato si pamatuji, jak jsme kolikrát utíkali, když nás v nejlepší hře ve špačka pan učitel s rákoskou v ruce překvapil, který se vždy na to ukrutně a nelítostně díval. Byla to znamenitá figura, ten náš pan učitel; rozený Němec, malý a zavalitý, červený v tváři, silně šňupal a špatně po česku mluvil, mezi honorací našeho okresu však něco platil.

Svatopetrskou školu obsazoval křížovnický řád, díky čemuž se při vyučování občas vyskytovala česká četba. Důležitou roli zřejmě sehrával vlastenecký katecheta Ignác Knobloch, který

...gymnázium...

...a kolej

zde vyučoval náboženství. V Máchově pozůstalosti se totiž našla malá knížka, napsaná česky Michalem Kadaněm a nazvaná *Knihy vonného kvítí*, kterou Máchovi „za dobrý prospěch“ věnoval právě Knobloch.

Výuku Ignác započal v hořejší světnici mezi abecedáři, po dvou letech postoupil dolů mezi čtenáře a po dalších dvou mezi počtáře. Tím bylo vzdělání ukončeno, měl tedy nastoupit jako učedník do mlýna, aby se dle otceva přání vyučil rodnému řemeslu. Uprosil však rodiče (zejména využil vlivu své kultivované a výřečné matky na otce), aby jej dali na studia. Jako čtrnáctiletý začal docházet na piaristické gymnázium na Příkopech. Nacházelo se vedle kostela Sv. Kříže, kam museli studenti každý den před zahájením vyučování chodit na bohoslužby.

Mlynářskou tradici v rodině zachoval mladší bratr Michal. Ačkoliv i on měl ve škole výborný prospěch, nakonec souhlasil, že se vyučí mlynářem. Pozoruhodné je, že také on, podobně jako Ignác, podléhal tuláckým touhám. S tlumokem vandrovního tovaryše putoval od mlýna k mlýnu a postupně obešel značnou část Čech, podíval se i na Moravu a do Rakouska. Svým založením byl však, na rozdíl od vznětlivého Ignáce, klidás; nic ho nevyvedlo z míry.

Další z bydlíšť rodiny Máchovy, Benediktská ulice, za podzimního soumraku

Zato situace rodiny byla čím dál horší. Výdělků klesaly a padesátiletý mlynář Mácha už na fyzicky náročnou práci nestačil. V roce 1822 se museli přestěhovat do ještě levnějšího podnájmu – tentokrát do Benediktské ulice, která se nacházela v těsné blízkosti jedné z nejobozejších pražských čtvrtí: Na Františku. Stěhovali se dokonce dvakrát – nejdříve do domu čp. 689, následně ve stejné ulici do čp. 690, zvaného U Bomovských.

Nakonec dal starý Mácha výpověď ve mlýně Vincence Dyka a na základě lékařského potvrzení, že nemůže provozovat řemeslo, protože trpí plicními a průduškovými úbytími (tuberkulózou) a dnou, požádal úřady o povolení krupařské živnosti. Ta mu byla povolena teprve v roce 1826.

Tehdy čekalo jeho rodinu poslední stěhování: na proslulý Dobytčí trh.

Jeden z hezcích domů v sousedství Máchových bydlíšť: Benediktská 691/5

(Otomar Dvořák)

Mácha spatřený... na levém i pravém břehu Vltavy

Újezd 400/37 s pamětní deskou Ferdinanda Lauba

K Máchovu rodišti skutečně můžeme sestoupit z Petřína – a pokud si uděláme okliku přes Nebozízek, minout básníkovu sochu. Jak víte, zrodila se v tvůrčí dílně Josefa Václava Myslbeka (pod architektonickým řešením je podepsán Antonín Balšánek). Objednatelům byl spolek Svatobor. Kdyby byl býval vyslyšen Balšánek, slavnostní odhalení by se v roce 1912 nekonalo v místě, které všichni známe, ale na mostě Legií.

Když už je Mácha tak „sladkobolný“ – v tom souhlasím s kolegou Otomarem –, rozhodně je mu lépe zde, na svahu „hory milenců“, než v dnešním pražském provozu. Kopie této statue kráší od roku 2010 úpatí litoměřické Mostky (hora netvoří most, jak by se mohlo podle názvu zdát, ale prý byla takto pojmenována podle těžby dřeva pro první litoměřický most přes Labe).

Povšimněte si, že na petřínském pomníku (a dokonce i na vyšehradském náhrobku!) je jako datum úmrtí uveden 5. listopad 1836, ačkoli básník zemřel o den později. Datum úmrtí bylo totiž záměrně posunuto z obavy ohledně šíření nákazy. Na Vyšehradě navíc pozorné oko odhalí háček nad písmenem *n* ve slově *volání*. Z básníkovra *marného volání* je tak *marné volání*. Ale to jen na okraj – a možná jako předzvěst toho, že zajímavostmi a rozpory byl krátký Máchův život doslova nabit.

K básníkově skonu se dostaneme později. Nyní vstupme

Dům U Černého orla
(Újezd 402/33)

Kostel Panny Marie Vítězné,
viděný z Malostranské
mostecké věže

V tomto interiéru – míněn kostel Panny Marie Vítězné – bylo novorozeně pokřtěno jménem Ignác

na krásný a památkami bohatý, leč přece jen poněkud rušný a prašný Újezd – k současným domům, které zde rostly ke konci 19. století.

Původní, „máchovské“ čp. 400/III, tj. dům U Bílého orla, už dávno nestojí. Na jeho místě nacházíme objekt s adresou Újezd 401/35. A především desku, která nám potvrzuje, že jsme na správném místě. Jen tu rodnou mansardu si už můžeme jen představovat.

Severním sousedem je pak dům s adresou Újezd 400/37.

Nejen o Vánocích se můžeme poklonit Pražskému Jezulátku

Vstup do chrámu svatého Mikuláše

Znak Františka Karla Libštejnského z Kolowrat, strýce skutečného donátora, nad vstupem do chrámu

Snad není třeba uvádět, že se nejedná o původní čp. 400/III. Ale aby to objektu nebylo líto, i zde plaketa dosvědčuje narození velké osobnosti: tentokrát houslisty Ferdinanda Lauba. Kdysi tu stávala bývalá čísla popisná 398 a 399.

Oba současné domy jsou udržované a hezké; přes tramvajové vedení nám ukazují vkusná průčelí. Totéž platí pro objekt na druhé straně od „Máchova rodného“, tedy pro adresu Újezd 402/33. Zajímavé je, že nese název U Černého orla. Takže tu máme černobílou dvojici těchto symbolických dravců. A neméně zajímavé, že to není jediný dům

Pohled zdola na kůr s varhanami v chrámu svatého Mikuláše

U „nějak barevného“ orla, o kterém v souvislosti s Máchou hovoříme. Leč o tom jindy.

V jeho raném životě sehrály roli i dva unikátní sakrální areály. O nich jen stručně, ať se dostaneme k dalším místům.

Jménem Ignác byl chlapec pokřtěn v kostele Panny Marie Vítězné a svatého Antonína Paduánského, k němuž přiléhá klášter bosých karmelitánů. Svatyně byla „obrácena“ hned

Interiér je barokním skvostem...

...který můžeme obdivovat kolem sebe...

dvojím způsobem – jednak proměnou z luteránské na katolickou a jednak tím, že se původní vchod nacházel na druhé straně.

To by nás dnes ani nenapadlo. Kamenné schodiště a terasa jsou pro mě neodmyslitelným „předpolím“, a stejně tomu bylo už dávno i v době, kdy sem nesli v zavinovačce novorozeně. A když se rodiče, kmotr a příbuzní vraceli do nedalekého příbytku, jejich drahocenný „náklad“ už měl jméno: Ignác (či spíše Ignaz, byť se nám to jako Čechům nemusí líbit). Chlapec byl pokřtěn pod ochranou už tehdy široce uctívané-

...i nad hlavou

Kostel
svatého
Petra na
Novém
Městě se
zvonící alias
Petrskou
věží

ho Pražského Jezulátka, za kterým dodnes míří poutníci z celého světa. O Máchovi jim není nic známo – a možná jste si našeho hrdinu s tímto kostelem dosud nespojovali ani Vy. Určitě se sem vypravte nejen kvůli Jezulátku; uchvátí Vás třeba „mědí zclacené“ sochy. Těžko popsat tu nádheru, tohle musíte vidět!

Interiér kostela svatého Petra

Alespoň náznak zeleně nám u svatého Petra zbyl

Tympanon nad vchodem do svatyně

Pamětní deska na zvonici dosvědčuje její vysvěcení v roce 1598

Ke klášteru bosých karmelitánů kdysi patřila dodnes existující Seminářská zahrada. V jinošském věku do ní chodíval i Karel Hynek. Ovšem nevedla ho k tomu nostalgie po ztraceném dětství, jak by Vás možná napadlo. V dobách, kdy veřejně zpívat české písně nebylo bez rizika a ti, kteří tak činili, se vystavovali možnému postihu, si sem on a jeho spolustudenti chodili zapět v rodném jazyce.

Proč právě do Seminářské zahrady? Kromě její odlehlosti nám důvod prozrazuje Máchův spolužák (a obdivovatel) Václav Mach ve svých *Akademických pamětech*. Dočítáme se

Tudy do zvonice vstoupil malý Ignác...

...stoupal po schodech...

...a těšil se na vzrušující zážitek při vyzvánění!

Ještě jednou navštívíme kostel
svatého Petra

v nich, že se tu ...zpívalo pod záštitou kleriky bez obavy, když tam byli někteří alumnové s námi smýšlející procházkou... K tomu je třeba vysvětlit – název to napovídá –, že zahradu po zrušení kláštera vlastnil Arcibiskupský seminář. Alumnové jsou pak seminaristé, kteří v duchu Machových slov „krylí“ něco tak „protistátního“, jako byl sborový zpěv národních písní.

A kostel svatého Mikuláše s bývalým profesním domem jezuitů, jenž

Petrská škola a kostnice v roce 1890, tj. krátce před zbořením – a v podobě, které nabyly až po Máchovi (foto Jindřich Eckert)

Ještě jeden pohled na Petrskou školu, doslova v předvečer její demolice (foto Jindřich Eckert, 1894)

skrývá „ztracenou“ rotundu svatého Václava? O tomto komplexu bychom si mohli vyprávět celé hodiny a popsat desítky stran. Díky umu či přímo genialitě desítek tvůrců, šikovnosti stovek „bezejmenných“ uměleckých řemeslníků a úsilí tisíců zkušených pracantů vzniklo něco, co je unikátní i v rámci Prahy coby světové barokní pokladnice. To vše si přečtete ve spoustě knih a informačních materiálů (i já hodlám tento

skvost důkladně propátrat). Tentokrát zmíním jen tři skutečnosti, u kterých subjektivně slyším máchovskou strunu.

Zaprvé: Oslnění vstupem do chrámu, snadno přehlédneme znak Františka Karla hraběte Libštejnského z Kolowrat nad štítem středního portálu. Jde o stavebníka svatyně – a strýce Václava hraběte Libštejnského z Kolowrat. Tento nesmírně zbožný mladík

Novorenesanční fara u svatého Petra v Biskupské ulici

Ještě v roce 1920 byl Anežský klášter takto znehodnocen (severní portál, čp. 811-I)

Kostely svatého Salvátora a svatého Františka

Anežský klášter, sluncem zalitý

z předního rodu (jeho kmotrem byl Albrecht z Valdštejna) vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova; poté, co celý svůj obrovský majetek věnoval na zamýšlenou stavbu malostranského chrámu a profesního domu. Na studiích vynikal pílí a horlivostí, byly v něj vkládány velké naděje... leč záhy umírá. V okamžiku, kdy pravděpodobně tyfus přerval jeho pozemskou pouť, mu bylo ještě o dva roky méně než umírajícímu Máchovi! Václav vynikl za pouhých čtyřiaadvacet let natolik, že by po mém soudu měl být přinejmenším blahořečen. Jde pro mě jednoznačně o kandidáta svatosti, přičemž si uvědomuji, že o pocty jakéhokoli druhu tento výjimečný mladý muž nestál a všemožně se jim vyhýbal. V souladu s jeho naturelem tak nikde na celém svatomikulášském komplexu nenajdete detail upomínající na osobnost, bez níž by vůbec nevznikl!

Kostel svatého Salvátora...

...a jeho interiér

Zadruhé je tu něco, co malý Mácha vídal na pravém bočním oltáři, ale co ještě nemohl číst ve formě romaneta. Ano, legendární obraz Františka Xavera Palka *Smrt svatého Františka Xaverského*, který inspiroval Jakuba Arbesa k úchvatnému romanetu *Svatý Xaverius*. Tento literární klenot byl napsán až po Máchově smrti, a domnívám se, že pokud by byl jeho autorem příslušník velkého národa, učilo by se o něm po celém světě. A ještě přesvědčenější jsem o tom, že kdyby ho Mácha mohl číst, uchvátil by ho – a možná by Arbesovi i záviděl. Škoda, že „básník Máje“ nedokázal či prostě jen nestihl rozpracovat své prozaické náměty; věřím, že by takové prozaické dílo Arbesa silně inspirovalo. A nakonec je pro nás zajímavé i to, jak autor *Svatého Xaveria* vstoupil do Máchova „života po životě“; o tom však jindy.

Sousední kostel svatého Františka...

A zatřetí si dovolím ještě jeden názor; snad se na mě, milí čtenáři, nebudete zlobit. Je škoda – a snad i zvláštní –, že chlapec nezatoužil jít v dědových šlápějích, zkrátka rozeznít varhanní rejstříky a doslova naplnit posvátný prostor nekompromisně vznešeným zvukem píšťal. Připadá mi, že k jeho naturelu by se mohl takto dominantní nástroj hodit. Ale to jsou jen mé imaginace, které se záhy rozplynou... jako preludia dědečka Josefa Kirchnera pod klenbami, které okrášlil třeba i zmiňovaný Palko.

...dal jméno celé čtvrti

Hroby přemyslovské nekropole:
svatá Anežka Česká

Hroby přemyslovské nekropole: král
Václav I.

Hroby přemyslovské nekropole:
královna Kunhuta Štaufská,
manželka Václava I.

Ke svatomikulášským varhanám doplňuji, že zde kromě malého pozitivu vidíme dvoje: běžně používané menší v levé empoře (Tomáš Schwarz, 1746) a ony impozantní ze stejného roku a od téhož varhanáře. Jenže ty podle odborníků vícekrát prošly nešťastnými zásahy (a to rovněž počátkem 19. století, kdy tu hrál Kirchner – a před ním, podobně jako na Strahově, i sám Mozart). Vedlo to k dlouhodobému statusu „nehratelné“...

...což, přiznávám, platí i pro mou představu Máchy na varhanním kůru. Raději Vás vezmu na další bydliště jeho dětských let.

Sousedsky malebnou Malou Stranu a sluncem prozářenou straň pod Petřínem jsme nechali za zády. Ocitáme se v zákoutích ještě chudších – a výrazně ponuřejších. Ovšem voda v krajině, to

Konventní
budova: křížová
chodba

Konventní budova: kapitulní síň

Konventní budova: refektář
a pracovna sester

Z nádherné výzdoby Anežského
kláštera: fragment hlavice
s lipovými listy

je něco, co mě vždy neodvratně přitahuje. A jak sugestivně popsal kolega Otomar, v případě party kluků toužících po dobrodružství musela být taková přitažlivost ještě silnější.

Malý Ignác si už jistě jen nerad nechal říkat od milující maminky „Nácičku“. A hlavně ne před svými „spolubojovníky“, to by jeho vůdcovská autorita těžce utrpěla! Jak že tedy dnes vypadá území tehdejšího „království pánů kluků“?

Centrem Petrské čtvrti nemůže být nic jiného než kostel svatého Petra. Pokud Vás zajímá, proč se přilehlá ulice jmenuje Biskupská (a další, o něco vzdálenější, dokonce Biskupský dvůr), odkazuji Vás na společnou knihu *Utajené hrady a zámky I*. Nyní jen zmíním, že zde stával křižovnický dvůr – a křižovníci byli po jistou dobu též pražskými arcibiskupy (druhý, známější Biskupský dvůr býval poblíž malostranského konce Karlova mostu).

Co mohlo budit Ignácův zájem o bájnou a hrdinskou historii? Třeba právě petrský Biskupský dvůr, jehož některé budovy, byť v přestavěné podobě, dožívaly až do roku 1931. Výraznější památky se skví na náměstíčku sevřeném ulicemi Petrská a Biskupská.

Venku nacházíme unikátně dochovanou chlebovou pec

Vévodí mu hned vícero věží: kromě těch kostelních i zvonice. Druhé jmenované se také říká Petrská věž – a je to ona stavba, v jejíchž útrobách nezdárný Ignác málem utrpěl fatální zranění. Kdysi se touto pozdně gotickou věží, vysvěcenou v roce 1598, procházelo na hřbitov (ten byl zrušen koncem 18. století, takže chlapec už mohl vidět jen jeho pozůstatky). Věž mohla být ještě mnohem starší, ale jistě Vás napadne, že pokud byly základy vykopány v neblahém roce 1419, dá se vinou následujících událostí očekávat „poněkud“ zdlouhavá realizace.

Občas čteme, že si do ní Ignác vodil děvčata. Domnívám se, že v tehdejší věku o ně ještě nejevil zájem a dával přednost klukovským hrám. Visívaly tu tři zvony – Petr, Pavel a Jan Křtitel (posledně jmenovaný padl za oběť rekvizici během druhé světové války). Nevíme, na který z nich se chtěl chlapec furiantsky zavěsit. Hlavně že to – protentokrát – vcelku dobře dopadlo!

Kostel svatého Petra Na Poříčí vznikal, stejně jako zvonice, dlouho, ale relativně nepřerušovaně od 12. do 15. století. Již ve druhé polovině 12. století tu stála románská bazilika; ještě dřív, než sem přišli němečtí rytíři, zakrátko vystřídání křižovníky. Tato opomíjená svatyně by tak měla být nejstarším farním kostelem na území Nového Města!

Bedřich Havránek: Laguna mezi Novými a Dolními Lodeckými mlýny (akvarel, 1853)

Bedřich Wachsmann: Laguna před Helmovými mlýny od Korunního ostrova (xylografie, 1884)

Bedřich Wachsmann: Laguna před Dolními Lodeckými mlýny (xylografie, 1884)

Břeh Petřské čtvrti viděný od Dolních Lodeckých mlýnů už nabízí kolem roku 1905 méně půvabný pohled. V této továrně vyráběla firma Carl Breiding & Sohn kovové pružiny

Dolní Lodecké mlýny od severovýchodu. Po požáru starých, dřevěných, dostaly jednotnou romantickou fasádu, pod níž se skrývalo sedm samostatných, majetkově oddělených provozů. Násyp vlevo je spojoval s Korunním ostrovem. Vpravo v pozadí Freundův mlýn a Špačkův dům (s nárožními věžičkami – viz pátá kapitola)

Dolní Lodecké mlýny, část přiléhající k pevnině (1909)

Freundův mlýn od Klimentenské ulice (kolem roku 1910)

Další pohled z Klimentenské ulice na Freundův mlýn a řadu Dolních Lodeckých mlýnů (Jindřich Eckert – atelier, 1909)

Ani to ji neuchránilo od regotizace, kterou vedl Josef Mocker (novou sochařskou výzdobu dodal Ludvík Šimek). Zhodnocení, jak se tento tvrdý zásah povedl, přenechám povolavějším; z hlediska čistě povrchního, tedy s ohledem na vzhled objektu a jeho zasazení do okolí, jsem spo-

Jan Minařík: Klimentská ulice mezi Lodeckými a Helmovými mlýny (olej na plátně, 1907). Lodecké mlýny jsou vpravo, Helmovy vlevo

kojenější než v případě jiných regotizačních „kauz“. Z kostela a zvonice i nadále vyzařuje jakási pochmurná noblesa, která se do této čtvrti, plné křivolakých uliček, hodí.

Scenérii prosvětluje novorenesanční fara (Biskupská 1137/13). Víme, že malý Ignác chodil ke křížovníkům u svatého Petra do farní školy. Avšak ne do této budovy, jejíž fasádu navrhl Antonín Wiehl, a tu pak sgrafity vyzdobil Celda Klouček. To bychom se „minuli v čase“, protože tato krasavice poprvé pohlédla směrem ke kostelu až v roce 1893. Dodejme, že samotnou budovu navrhl Konstantin Mráček, ovšem půvab jí dali

Ještě jeden pohled na Dolní Lodecké mlýny krátce před jejich zbořením (1909)

Klimentská ulice u domu čp. 1218. V pozadí gotická partie Freundova mlýna (foto Jan Kříženecký, kolem roku 1910)

především Wiehl a Klouček. Stojíte-li před průčelím, neunikne Vám, jak necitlivě je po Vaší levé ruce připojen vjezd do sousedního hotelu. Ještěže alespoň barevnost jakžtakž ladí!

Ignác usedal do škamen – či spíše, jak jsme ho poznali, se v nich neklidně vrtěl – v už neexistující budově farní školy. Ta byla spolu s kostnicí zbořena v roce 1894. Něco nového se zkrátka narodilo (tím mívám novou faru a změněný vzhled kostela), něco jiného odešlo do minulosti.

Dům čp. 1182 mezi Lodeckou a Samcovou ulicí (kolem roku 1910)

Freundův mlýn, tentokrát viděný od Samcovy ulice (foto František Fink, kolem roku 1905)

Je to škoda, neboť původní budovy nepostrádaly půvab, jak vidíme na fotografiích Jindřicha Eckerta. Takto ale malý Mácha školu neviděl – Eckert ji zachycuje v klasicistní podobě, které nabyla až v roce 1834, kdy byla básníkova školní léta dávno pryč. Kostnice pochopitelně představována být nemusela, a tak dožila v barokní podobě okrouhlého půdorysu. Kdybychom nevěděli, oč se jednalo, považovali bychom ji za kapli.

Vícekrát tu také hořelo... a koncem 17. století dvakrát v krátké době. V roce 1689 šlo o takzvaný *Francouzský požár Prahy*. A o devět let dříve byl prý žár tak velký, že kosti v kostnici nešlo žádným způsobem uhasit – nakonec musely být „podruhé pohřbeny“ pod vrstvou zeminy.

V kostnici, tedy alespoň podle legend, bývalo „veselo“ i jindy. Za detaily vděčíme Františku Ruthovi (překvapivě ani zde, ani na dalších adresách Máchu nezmiňuje). Jak vypravuje slovatný autor *Kroniky královské Prahy a obcí sousedních*,

Demoliční čety nešetřily ani barokní sálu terrenu čp. 1318, patřící k Freundovu mlýnu (foto František Fink, kolem roku 1905)

zdejší hrobník vášnivě rád mastil karty. Jenže zrovna řádl mor, a tak byly hospody prázdné. Tak ho to sklíčilo, že si jednou, opět neukojen, povzdechl směrem ke kostnici, kam právě uložil tři bývalé spoluhráče: „Kdyby aspoň ti chtěli si zahrátí...“ Taková přání není radno vyslovovat; umrlci seděli v okamžení za stolem, poručili mu přinést karty – a dá rozum, že nešťastný karbaník tuhle seanci nepřežil.

U těžkopádné budovy ministerstva dopravy si krajinu mlýnů a vody můžeme už jen představovat. A připomínat díky uličním názvům: ulice při kratší straně objektu nese jméno Lodní mlýny

Budme rádi, že totéž neplatí pro zvonici. I ta to měla „nahnuté“: hrozilo, že bude muset ustoupit plánované tramvajové trati z Těšnova do Dlouhé třídy. Možná jste zaregistrovali něco, co můžeme bez přehánění nazvat „tramvajovou horečkou“. „Pokrokoví“ úředníci se snažili doslova procat tramvaje i do historických uliček. Na architektonické hodnoty, spád či křivolakost nehleděli; někde se jejich „svaté dílo“ podařilo (a pak byl nesmyslný provoz nákladně likvidován), jinde k realizaci naštěstí nedošlo, což je i tento příklad.

František Ruth se počátkem 20. století rozčiluje, že je ve věži obchod – mlékařský krámk. Myslím, že dnes by mu při pohledu na všudypřítomný „byznys“ došla slova.

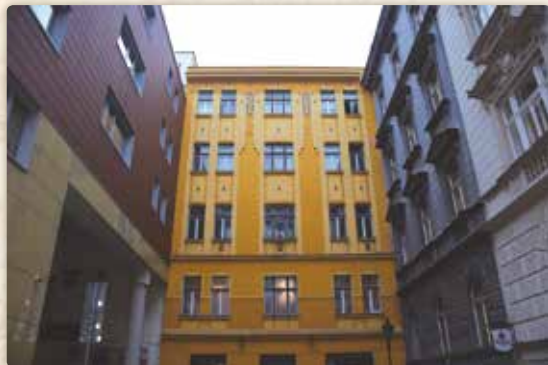

Helmova ulice. Místo romantických zákoutí jen stísněnost mezi fádními budovami

A ještě velká událost pro nás, kteří milujeme Dvořákovu hudbu: Právě v této svatyni měl skladatel svatbu s Annou Čermákovou.

Zatímco „u svatého Petra“ to díky mnohasetletému úsilí křižovníků vypadalo slušně i za Máchova dětství, Anežský klášter, kdysi unikátní dvojitý klášter klarisek a minoritů, skýtal obraz zkázy a zmaru. Zmaru dlouhodobého – třeba už v 16. století se zřítily klenby kostela svatého Františka, a sama nekropole se stala veřejným hřbitovem! Později byl areál rozparcelován na chudinská obydlí, skladiště a dílny... Jak jste si přečetli v Otomarově textu, Ignácova tlupa sem podnikala odvážné výboje – a zchátralé kulisy musely klukovské touze po dobrodružství vyhovovat. Naštěstí se už ve druhé polovině 19. století našlo dost osobností, které si uvědomily, oč bychom tu mohli nenávratně přijít.

Procházka areálem dnes nabízí nejen poučení, duchovno a genia loci, ale také zelené ztišení, což je v této části Prahy vzácné. Kostel svatého Františka dal jméno celé lokalitě; navazuje na něj kostel svatého Salvátora. Úctu vzdejme zemřelým v čele se svatou Anežkou Českou, jejím bratrem, králem Václavem I.,

Příjemnější
pocity v nás
vzbudí „průlom“
do Samcovy
ulice s domem
Lodecká 1214/5

Nejkrásnější dům
tohoto okrsku:
Lodecká 181/4

a jeho chotí Kunhutou Štaufskou. Zakladatelčin odkaz pak můžeme doslova cítit v kapli Panny Marie i v její soukromé svatyni, zatímco každodenní život konventu nám připomene třeba unikátní otopná pec, později přestavěná na chlebovou.

Pro mě bylo znovuobjevování tohoto sousedství i návratem do dětství, kdy jsem hltal knihu *Pražské tajemství* od Gézy Včeličky. Myslím, že by se Máchovi líbila. Jistě i on chudinskou čtvrť propátral s klukovskou dychtivostí.

A nyní se podívejme na konkrétní bydliště rodiny Máchovy.

Adresu Mlýnská čp. 1182/II, dům zvaný U Horských, nenajdeme ve vyhledávacích ani v reálu. Předminulé století, a pře-

Jižní strana
Benediktské ulice,
průhled
od nároží s Rybnou
(foto Jindřich Jaksch,
kolem roku 1912)

devším jeho konec, znamenalo zásadní „překreslení“ zdejšího teritoria. Neexistují už dokonce ani Mlýnská ulice a ulička (nezaměňovat s dnešní Mlynářskou ulicí). Mlýnskou ulici bychom dnes měli hledat v ulicích Klimentská a Samcova, zatímco Mlýnskou uličku v ulici Lodecké.

Posledně jmenovaná dostala jméno podle Lodeckých mlýnů (přesněji řečeno Dolních Lodeckých – Horní Lodecké stávaly u Žofína, na dnešním Masarykově nábřeží). Mlýny poblíž Máchova bydliště, to jest mlýny Dolní Lodecké, Lodkové či Lodní, jak se jim také říkalo, rovněž nenávratně zmizely v běhu času. A když vidíme jejich krásu, je to velká škoda.

Máchovská adresa Benediktská 689/8

Jsme v místě těžkopádně impozantní budovy ministerstva dopravy. Musíme hodně napnout představivost, aby-chom si odmysleli tento kolos a hlučící automobilismus – a místo toho viděli soubor sedmi mlýnů, který dostal v še-

desátých letech 19. století (tedy až po Máchovi) jednotnou podobu s historizujícími prvky. Při dolním novoměstském břehu bývaly hned tři laguny. Protínaly je cípy dvou dnes už neexistujících ostrovů, Primátorského a Korunního.

Spojení lagun, ostrovů a mlýnů je v mých očích až nadpozemsky krásné. Snad se mnou budete při pohledu na veduty Bedřichů Havránka a Wachsmanna souhlasit. Jenže tuhle

scenérii už můžeme obdivovat právě jen díky dílům starých Mistrů...

Ano, dá se pochopit, že Vltava musela být regulována; během první světové války tak zmizely Dolní Lodecké mlýny. Ovšem „vesele“ a bez ohledu na řeku tu bylo bořeno i nadále. Do čtyřicátých let minulého století došlo k demolici třeba renesančních čísel popisných 1225 a 1226, pravda, přinejmenším navenek zchátralých; ale bez milosti byl zbořen také Freundův mlýn (číslo popisné 1224), v jádru gotický a s mohutnými renesančními štíty. Patřila k němu dokonce *salla terrena* (čp. 1318), kterou byste v této části Prahy nečekali... Stejný osud potkal třeba nádherně asymetrický dům číslo popisné 1182 na rozhraní ulic Lodecká a Samcova. Věřím, že se jeho neobvyklost přitahovala i malého Máchu; objekt renesančního původu s barokní fasádou zmizel z povrchu zemského v roce 1940. A nepřežilo

A ještě jedna máchovská adresa, Benediktská 690/7

Dům U Straků (Benediktská 691/5)

Norbertinum (mědiryt, kolem roku 1740, F. B. Werner, ryl I. G. Ringle).
Průhled do Trubní (dnes Revoluční) ulice od Králova dvora. Vlevo kostel
svatého Benedikta

ani číslo popisné 1218. Všechny tyto „zemřelé“ vidíte také na fotografiích.

Dnes tu člověka doslova drtí konvenční stavby starší či novější; tento pocit je nejsilnější v úzké Helmově ulici. A osiřelá nika na rohu ulic Petráská a Samcova jako by symbolizovala vyprázdňenost okrsku poté, co starý půvab „musel“ ustoupit novému užitku.

Trochu to zachraňuje Lodecká ulice. Už její „průlom“ do Samcovy ulice projasňuje zdejší ponurost tmavožlutou fasádou domu Lodecká 1214/5, okrášlenou geometrickým vzorem. A už z průjezdu na nás vykukuje místní „premiant“, který se v těchto končinách zachránil snad nějakým šťastným nedopatřením: dům na adrese Lodecká 1181/4 statečně vzdoruje

Dnešní podoba místa, kde stávalo Norbertinum. Vlevo obchodní dům Kotva, vedle něj palác Kotva (náměstí Republiky 655/9, resp. Revoluční 655/1)

mnohem vyšším novostavbám, které ho svírají z obou stran. Působný je i díky vysokým bílým komínům. Až se dostane také na severní fasádu, bude to paráda!

Pro úplnost dodejme, že v místech ministerstva dopravy a o něco jižněji byly ještě mlýny Helmovské či Helmovy – soubor osmi mlýnů, zbořený až ve třicátých letech minulého století (odtud i jméno Helmovy ulice) –, jakož i Stárkův parní mlýn. Ten je novější, takže ho Mácha neviděl; jinak ale žil po jis-

Socha symbolizující naději od Ladislava Beneše na paláci Kotva

tou dobu doslova v mlýnské krajině. Není tedy divu, že bydlel v Mlýnské s velkým M! A já jsem rád, že jsem Vás sem mohl zavést. V této knize není o tajemná místa – a mezi ně můžeme bez uzardění zařadit rovněž tento okrsek Prahy. Turistu (s výjimkou takového, který je tu ubytován) zde nepotkáte a myslím, že se i pro Vás jednalo o „neznámou zemi“.

Na František se pak autor vrátil v povídce *Marinka*.

Další ulice, kam se Máchovi rodiče s oběma syny uchýlili, nese jméno po kostele svatého Benedikta. Komunikaci tohoto jména, tedy Benediktskou, máme v Praze dodnes.

Miroslav Ivanov se v jinak úžasné knize *Důvěrná zpráva o Karlu Hynku Máchovi* mylí, když tvrdí, že je to současná Královská. Pravdu má oproti tomu vícekrát zmiňovaný Ruth, který už za svých časů jednoznačně popisuje Benediktskou tak,

Novoměstský ústav šlechtičen, který vystřídal zrušené Norbertinum (a ocitl se tím pádem na Starém Městě), kolem roku 1900

Bývalý Králův dvůr před rokem 1902, tj. těsně před zahájením demolice kvůli plánované výstavbě Obecního domu a bloku luxusních domů s hotelem Paříž

že musí jít o dnešní ulici; Královská je nedaleko, ale přece jen jinde. V Ruthově (a tedy i naší) Benediktské ulici jsou obě bydliště rodiny Máchovy: čísla popisná 689 a 690.

Samozřejmě nikoli v původní podobě. Jak to vidíme i jinde v Praze (či na stránkách této knihy), objekty se zásadně proměnily především na přelomu 19. a 20. století. Tak je novodobý dům U Bomovských zrozen v roce 1894.

Jak naznačeno, o slavném obyvateli Ruth mlčí, což je s ohledem na neuvěřitelnou šíři detailů až zarážející. Že by Máchu neměl rád? Spíš to nevěděl, což neříkám jako výtku. Naopak smekám před hloubkou i rozsahem toho, co nám tento autor zanechal.

Zato pomáchovska doba nám v Benediktské ulici nezanechala skoro nic, co by stálo za pozornost či dokonce obdiv. Odhlédneme-li od velikého reklamního nápisu *Jaroslav Šustr* – *FEINKOST/LAHŮDKY*, který rovněž nějakým nedopatře-

ním přežil osvobození, socialismus i polistopadovou epochu, do milosrdného hávu halí konvenční budovy jen kombinace soumraku a „dobových“ luceren.

Kdo pozorně čtel čísla popisná o pár odstavců výše, ten se s pohnutím zastaví před domem U Bomovských na adrese Benediktská 690/7. Nápis nad vchodem se snaží tvářit dobově, leč také výše uváděný letopočet 1894 na fasádě jasně prozrazuje, že by básník své rané bydliště nepoznal. A jistě ani sebe ne v sošce kloučka nad vchodem. Ovšem dům je z dnešního pohledu (už) docela hezký, hyzdí ho jen nástavba nejvyššího patra. Mezi „lepší z Benediktské“ dále řadím čísla 691/5 (U Straků) a 1030/9 (tedy až bude opravena neoklasicistní fasáda).

Zato druhá máchovská adresa, Benediktská 689/8, ve své současné podobě zcela postrádá jakýkoli nápad, invenci, šarm... Kdyby šel básník kolem, asi by ho (stejně jako mě) zaujala jen prodejna dámského prádélka v přízemí. Jinak, řeče-

Kostel svatého Vojtěcha od Celetné ulice (1902). Svatyně byla nejprve součástí arcibiskupského semináře, pak sloužila jako pražský posádkový kostel... Ani to ji neuchránilo před zbořením

Nároží Hybernské ulice s kostelem svatého Ambrože
(Josef Antonín Scotti de Cassano, 1785)

no slovy dalšího klasika: *Nuda, nuda, šed', šed'...* (respektive nevyrazná a zašlá žluť).

Abychom shrnuli pomáchovskou proměnu Benediktské ulice: jižní strana (čp. 685 a 687-689) byla bourána a nově zastavována mezi léty 1927 a 1935. Sem tedy patří ona „druhá adresa“ čp. 689, popsaná v předchozím odstavci. Severní strana včetně čp. 690 se k nepoznání proměnila dříve, už na přelomu 19. a 20. století (viz letopočet 1894 na domě čp. 690 U Bomovských).

Kostel svatého Benedikta se bohužel nedožil ani Máchovy doby. Ten původní byl románský a renesančně přestavěný; šlo o filiální kostel, podřízený Týnskému chrámu. V sedmdesátých letech 17. století vzniká z iniciativy strahovského opata Jeronýma I. z Hirnhaimu kostel nový, zasvěcený svatému

Norbertovi (v roce 1702 bylo patrocínium změněno na *svatého Norberta a svatého Benedikta* a v obecném povědomí se vždy držel spíše jen Benedikt). Již dříve, za opata Questenberka, byl v této lokalitě ustaven premonstrátský seminář zvaný Norbertinum. Tam, kde na dnešní adrese Revoluční 655/1 stojí funkcionalisticko-puristická stavba paláce Kotva, okrášlená sochou naděje od Ladislava Beneše; vynikajícího, neprávem opomíjeného a obviňovaného umělce, jak je v naší závistivé republice zvykem.

Josef II. sice nezáviděl, ale považoval Norbertinum za zbytečné. A tak tento bohulibý ústav zrušil. Po krátkém armádním intermezzu sem byl z Dobytčího trhu přenesen Novoměstský ústav šlechtičen u svatých Andělů; na Dobytčím trhu alias Karlově náměstí, kam se záhy vypravíme, se nacházel v současné

Dnešní podoba domu U Hybernů

budově Všeobecné fakultní nemocnice. Tato instituce (míněně Novoměstský ústav šlechtičen, nyní paradoxně na Starém Městě) tedy tvořila jednu z partií v sousedství, kterým se Mácha proháněl od nějakých dvanácti let. Dále mohl jeho fantazii podněcovat třeba bývalý Králův dvůr, později přeměněný na arcibiskupský seminář s kostelem svatého Vojtěcha... To už jsme u Obecního domu, a ani tady na povrchu nezůstalo nic, co mladičká Ignác vídal.

Tedy až na krutě tísněný klášter kapucínů u kostela svatého Josefa. A na výraznou stavbu, kterou spatřujeme na rohu náměstí Republiky a ulice Hybernská. Ano, jistě jste uhodli, že jde o dům U Hybernů. Klášter u kostela svatého Ambrože, založený Karlem IV. blahé paměti, i pozdější konvent irských františkánů a jeho barokně-klasicistní půvab už sice vzaly zaveslé, ale máme tu alespoň empírovou přestavbu na celnici. Jsou pod ní podepsáni Josef Zobel a Georg Fischer, se kterými se znovu setkáme ve druhé kapitole. Přestavba probíhala v letech 1811-1813, dnešní podobu by tedy Mácha poznal.

Hůř dopadla památka premonstrátů. Poslední pozůstatky Norbertina byly zbořeny v roce 1928, tentokrát i včetně sklepení. Základy původního kostela svatého Benedikta a druhé svatyně (tedy kostela svatého Norberta a svatého Benedikta), jakož i reliktky komendy Řádu německých rytířů a hřbitova u kostela, byly odkryty v roce 1968, před výstavbou obchodního domu Kotva. Jenže krátce nato bylo vše bezohledně zničeno při výstavbě podzemních garáží.

Nad tím si můžeme jen povzdechnout – a zamířit na Dobytčí trh!

(Josef Pepson Snětivý)

NÁMĚSTÍ DĚSIVÝCH POVĚSTÍ

Dvě legendární stavby Karlova náměstí: dochovaný Faustův dům...

Dobyčtí trh, součást velkolepého městského projektu císaře Karla IV., nepřipomínal v Máchově době už téměř ničím svou někdejší slávu. Z jednoho z největších evropských náměstí se stala bídná periférie, rozblácená planina s korytem potůčku a dvěma husími rybníčky, porostlými zeleným šlemem (městská komise tehdy podala stížnost na řezníka Budínského, že na hráz mezi rybníčky navezl několik fůr hnoje, který svým smradem a hejny much obtěžuje sousedy). Uprostřed plochy stál shluk domků, vidíme typický „špalíček“. Našli bychom

v nich kovárnu a podlouhlou budovu vojenského skladiště či slanečkové boudy. Bývalý jezuitský seminář se proměnil ve špitál a nejhonosnější stavbou na náměstí, skutečnou dominantou, zůstával velkolepý chrám sv. Ignáce.

Nedaleko něj, ve dvoupatrovém domě U Hrbků čp. 551, získal Antonín

Mácha celkem levně k pronájmu pár přízemních místností. Zřídil si zde krupařský krámk; prodával všechny druhy mouky, krup a krupičky, k tomu i sůl, cukr a kvasnice, prostě vše, co tehdejší hospodyně potřebovaly k vaření a pečení moučných jídel.

Ke krámku přiléhala malá kuchyňka, kde staří Máchovi i spávali. Dospívajícím synům ponechali k užívání úzkou

Část východní strany Dobytčího trhu mezi Žitnou a Ječnou ulicí. Vpravo kaple Božího Těla. Filip van der Bossche, tzv. Sadelerův prospekt, mědirytina, 1606

...a zaniklá kaple Božího Těla

a temnou komoru (snad původně nějaké skladiště), která měla jediné okénko do špinavého dvora. Michal se v ní příliš nezdržoval; pobýval ve mlýnské šalandě a doma se stavoval jen k nedělním obědům. Tím pádem tam býval

Pozdější pohled na tutéž část Dobytčího trhu. Zcela vpravo kostel sv. Ignáce, vedle něj rohový dům U Kamenného stolu čp. 550 v renesanční podobě se třemi štíty. Zcela vlevo zeď kaple Božího těla, vlevo v pozadí dvě věže kostela sv. Lazara. F. A. Scotti de Cassano, kolorovaný lept, 1785

Vedli vášnivé debaty o nutném zániku prohnilé měšťácké společnosti, kuli spiklenecké plány na podporu prchajících polských povstalců, četli si s nadšením polské, německé a anglické romantické básníky... Sabina tvrdil, že zvláštní Ignácova záдумčivost byla podmíněna pochmurnou tmavostí jeho příbytku. Z podlouhlé jizby, která svým tvarem *připomínala rakev*, unikala mladíkova duše do jiných, zářivých světů. Nut-

Ignác většinou sám a vytvořil si tady studentskou pracovnu. Měl ji vybavenou velmi asketicky: prosté lůžko, stolek se dvěma židlemi, skříňka s knihami a psacími potřebami, na zdi zavěšená kytara a obrázek hradu Karlštejna – to bylo vše.

Často se tu scházeli se spolužáky a přáteli.

V běhu času vidíme do třetice stejnou partii na ocelorytině neznámého autora, pořizené kolem roku 1850. Domy čp. (zprava) 550, 551 a 553 už dostaly klasicistní úpravu

no přiznat, že ani on ve své komůrce nesetřával déle, než bylo nutné. Pokud jen mohl, vydával se ven, na dlouhé vycházky. Samotné okolí bydliště mu nabízelo mnoho vzrušujících tajemství, vábících jeho nepokojnou mysl.

Novoměstský ústav šlechtičten na jižní straně Dobyčtího trhu před svým přeložením do Trubní (dnes Revoluční) ulice. Vpravo Faustův dům čp. 502 již po barokní úpravě. F. B. Werner, mědirytina, kolem r. 1740

Například hned v sousedství se nacházel nárožní dům U Kamenného stolu, tehdy už hodně zchátralý. Co vedlo k jeho názvu? Zřejmě tady skutečně stával kamenný stůl, u něž městský zřízenec vybíral poplatek z dobytka, hnaného na Dobyčtí trh. Také se říkalo, že ten stůl sloužil řezníkům k pouličnímu prode-

Jsmo v době Máchova narození – kolorovaný lept A. Gustava byl pořízen kolem roku 1810. Jeho středobodem je kostel sv. Ignáce na Dobyčtím trhu

ji nebo že na něm husité sloužili vojenské mše. Nebo to snad dokonce bylo pohanské obětiště z dob bájných kněžny Libuše? Nikdo nic určitého nevěděl.

Mezi starousedlíky se vyprávělo mnoho temných

Dobytčí trh od severu na leptu s akvatintou L. A. Buquoye kolem roku 1810. Zmizela kaple Božího Těla, nikoli však styl návsi s vyježděnou prašnou cestou, dobytkem a blátem. Když se o něco později přistěhovali Máchovi, nebylo to o moc lepší...

Novoměstská radnice po klasicistní přestavbě a adaptaci na trestní soud v roce 1806. Vpravo, na rohu s Žitnou ulicí, čp. 669 také už s klasicistní fasádou (Vincenc Morstadt, kolorovaný lept, 1825)

Všeobecná fakultní nemocnice vystřídala novoměstskou kolej jezuitů...

...a její poliklinika dům,
kde bydleli Máchovi

a děsivých historek. Třeba o místě před kostelem sv. Ignáce, kde až do roku 1790 stávala zbořenina osmiboké kaple Božího těla, obklopená opuštěným, zarostlým hřbitůvkem. Nakonec magistrát prodal ty trosky jednomu měšťanovi na materiál, a on ji pečlivě rozboural až do základů. A přesto lze prý za větrných nocí na tom místě slyšet tajemné zpěvy dávných chorálů, které jako by zněly z hlubin země. V místech bývalé kaple si chlupci s oblibou prohlíželi černý plochý kámen, na němž byl vyryt kříž, umrlčí lebka s hnáty a letopočet 1627. Prý označoval bývalé popraviště. Zkoumali, jestli by šlo kamenem nějak pohnout, neboť pod ním se podle pověsti nacházel vstup do labyrintu tajných chodeb, táhnoucích se pod celým náměstím až do Faustova domu.

Faustův dům byl dalším místem podněcujícím fantazii; Hynek se přímo vžíval do pocitů učence vyzývajícího pekelné síly.

Pamětní deska, která upomíná
na Máchův pobyt na Dobyčtím trhu

Vábivé pokušení slasti a drtivá hrůza, to byly dvě krajnosti, které ho nepřestávaly zneklidňovat. Také si často představoval posvátný pohanský háj s mohylovým pohřebištěm, který se prý kdysi nacházel na skalnatém pahorku Na Moráni (pojmenovaném podle staroslovanské bohyně smrti Morany).

V té době stával ještě na severní straně náměstí před novoměstskou radnicí pranýř, ke kterému bývaly k všeobecnému posměchu přivazovány osoby; většinou staré šeredné baby, obviněné z kuplířství, tedy z obchodování s mladými děvčaty. Hříšná smyslnost: i tato představa studenta Máchu velice vzrušovala.

Po úspěšném ukončení gymnázia se stal v roce 1830 studentem filosofické fakulty a o dva roky později právnické. A opět velice úspěšným. Leckoho to možná překvapuje; jak mohl zasněný básník zvládat suchopárnou nauku právnických paragrafů?

Jenže by to byl omyl, považovat ho za bohéma; z Máchových zápisků vysvítá, že byl racionální, se smyslem pro pořádek, logiku a matematiku, že si veškeré výpravy pečlivě plánoval, zapisoval výdaje... a neopomněl poznamenat, že aby ušetřil, vlastnoručně si zašil trhliny na starém nátělníku.

Slanečková bouda na Karlově náměstí krátce před svým zbořením v roce 1863

Přesto v něm zůstal kus toho dětského darebáka, provokatéra a vůdce tlupy. Oblékal se výstředně a rád na sebe strhával pozornost. Neustále toužil po něčem velkolepém, po velkých činech, nenacházel však vhodný prostor. Společnost kolem sebe považoval za přízemní, zápečnickou a tupou. Jen šklebící se masky, zhodnotil ji, žádné skutečné city...

Nejbližším místem, kam směřovaly časté vycházky studenta

Máchy, byl Vyšehrad. Tajemná skála nad řekou Vltavou ho doslova fascinovala. Vždycky miloval pohledy z výšek, svět z nadhledu, krajinu, která mu „leží u nohou“. Představoval si zde bájnou Libuši, věštící slávu Prahy, Horymíra, vrhajícího se do hlubin na věrném koni Šemíkovi, prastarou pohanskou slávu Čechů... Pro něho byl Vyšehrad centrem; Hradem (snad s výjimkou Svatovítského chrámu s hrobkami králů) pohrdal. Pražský hrad pro něj bylo strohé úřednické sídlo rakouské vlády, kdežto Vyšehrad připomínka dávné slávy národa. Proto sem umístil sídla svých hrdinů, například krále Václava v povídce *Křivoklad* nebo Přemyslovce Oldřicha v nedokončeném dramatu *Bratři*.

Kostel sv. Ignáce na Karlově náměstí a jeho interiér

Monolog Slavníkovce Herouše, hledícího z okna vyšehradského paláce, je z tohoto hlediska velmi výmluvný:

*Krásná vlasti, klenote ty drahý, jenž na Europy srdci spočíváš!
Mým máš býti! Země svatosvatá, od přírody obepnutá pevně
vrchy vysokými! Mně snad dána? V klínu tvém mých otců leží
prach, z klínu tvého vykvetl jsem já; každý strom mne, každý
kámen zná. Vltava mí-
sila temné lkání v plesy
mé, v dětinské moje hrání
po květnatém břehu; lesů
bor hučel v pláče mé. Co
dítě kdy bloudíval jsem
po rozlehlých lukách;
ozvěna hor tvých opěto-
vala pláč i smích můj se
mnou v soucitu!*

Horlivě četl *Hájkovu kroniku* a také podvržené *Rukopisy královéhradecký a zelenohorský*, považované tehdy za pravé. Měl za sebou řadu relativně úspěšných pokusů o německé básně, ale pod vlivem dojmů z Vyšehradu se rozhodl psát už jenom česky. V roce 1831 se přihlásil na nepovinné kurzy

Dobové pohledy na Vyšehrad, jehož proslou slávu Hynek tolik obdivoval

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy Karel Hynek Mácha - Úsvit spatřený.
Pokud se Vám ukáзка líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.